

SCIENZA POLITICA

(Zbornik, uredil Leonardo Morlino)

Pri založbi Fondazione Giovanni Agnelli je 1989. leta izšel zbornik z naslovom *Politica e scienza*. Zbornik je uredil znani italijanski družboslovec Leonardo Morlino, uveljavljen tudi v mednarodnem politološkem svetu. Uvodne eseje v zbornik pa so napisali italijanski politologi, profesorji fakultet za politične vede: Mauro Calise, Maurizio Ferrera, Carlo Guarnieri, Renato Mannheimer, Franco Mattei, Leonardo Morlino, Angelo Panebianco in Giacomo Sani. Zbornik *Scienza e Politica* ima kratko uvodno predstavitev (Marcello Pacini), ki razgrinja razloge, zakaj je do izdaje tega pomembnega zbornika sploh prišlo in kaj je njegov temeljni pomen. Zbornik je razdeljen v politološko tehtno napisan uvod, ki ga je pripravil Leonardo Morlino ter v posamezna poglavja, ki imajo te naslove: Teorija in makropolitika (Leonardo Morlino); Politična kultura (Giacomo Sani); Strukture predstavništva (Angelo Panebianco); Volitve in volilno obnašanje (Renato Mannheimer); Politične elite (Mauro Calise); Strukture in procesi odločanja (Carlo Guarnieri); Birokracija in sodstvo (Carlo Guarnieri); Javne politike (Maurizio Ferrera). Zborniku je dodan informativno izjemno bogat seznam politološke literature, ki ga je pripravil Franco Mattei. Zbornik sklene indeks imen avtorjev, ki so navedeni v pričujočem delu.

V uvodu k zborniku Leonardo Morlino na kratko razgrinja nekatere temeljne značilnosti razvoja italijanskih političnih ved. Opozarja na razlike med politično znanostjo, politično filozofijo, pravom in sociologijo. Ni mogoče prezreti tudi Morlinove pripombe, da v pričujočem zborniku mednarodni odnosi niso zajeti. To seveda ne pomeni, da ne bi sodili v politološki korpus. Vendar mednarodni odnosi so teoretično že tako obdelana tema, da so predstavljeni v italijanskem publicističnem prostoru v posebnem zborniku. Kot zanimivost v uvodu Leonarda Morlina se mi zdi poudariti posebno mesto in vlogo, ki jo avtor pripisuje Ales-

sandru Pizzornu, Giovanniju Sartoriju, Albertu Spreaficu, Mauriziju Ferreriju ter Luigiju Grazianu. Te ugledne italijanske politologe Morlino omenja kot tiste znanstvenike, ki so pomembno vplivali na zameisel in vsebino obravnavanega zbornika *Scienza e Politica*. V uvodu se Leonardo Morlino ustavi ob temah, ki jih opredeljuje kot vprašanje odnosa med teoretično kontinuiteto in spremembami na področju politične znanosti. Sprašuje se tudi, ali danes v Italiji politična znanost že ni preveč fragmentirana in kam vodi tudi izjemno visoka specializacija na področju političnih ved. Morlino se zaveda teoretično vijugastega razvoja italijanskih političnih ved in govori tudi o »dolgem pohodu« politične znanosti v Italiji. Čeprav seveda ne začenja »od Adama in Eve«, vendarle spoštljivo omenja Machiavellija, Mosco in Pareta. Morlino je tudi dovolj razgledan družboslovec, da ne zanemari velikega vpliva razvoja ameriških političnih ved na politične vede v Italiji, zlasti še na področju empirične analize. Zanimiva so izhodišča, ki politično znanost opredeljujejo kot »tertium genus« med politično filozofijo in pravno teorijo. Ta teza bi verjetno v zborniku terjala tudi širšo elaboracijo, vendar se avtor do česa takšnega v pričujočem zborniku ni povzpел.

Prvo poglavje zbornika ima naslov *Teorija in makropolitika* in ga je pripravil Leonardo Morlino. Čeprav je pri tem poglavju, kot že omenjeno, naveden kot avtor Leonardo Morlino, pa je v zborniku pri tem poglavju posebej poudarjena vloga znanega profesorja italijanskih političnih ved Angela Panebianca, ki je s svojimi komentarji pomembno vplival na koncept prvega poglavja recenziranega zbornika. Prvo poglavje se zlasti osredinja ob temah, kaj je politika, o splošni politični teoriji, o pomenu demokracije, o različnih političnih sistemih. Kot pomembni politologi, ki jih v tem poglavju omenja Morlino, nastopajo tudi slovenskim politologom znana imena, kot so Bobbio, Cerroni, Pasquino in še vrsta drugih. Tudi v tem delu zbornika se prikazuje pomen ameriške politične šole na politične vede v Italiji. Posebej so omenjeni Easton, Apter, Huntington in še vrsta drugih znanih ameriških politoloških imen. Morlinova misel se spreletava ob različnih fenomenih politike, zlasti še ob pomenu konflikta, iskanju soglasja, mehanizmih za razreševanje konfliktov v politiki

in rahlo omenja tudi nekatere metodološke probleme v zvezi s politično znanostjo.

Drugo poglavje je avtor Giacomo Sani naslovil *Politična kultura*. Tudi tu Giacomo Sani razgrinja velik vpliv ameriške politične misli, zlasti še takšnih avtorjev, kot sta Gabriel Almond in Sidney Verba ter v zvezi s tem znano delo *The Civic Culture*. Po moji sodbi je slabost tega poglavja knjige, da se premalo ustavlja pri nekaterih svojskih italijanske politične kulture. Vpogled v nekatere italijanske politološke revije pokaže, da je ta tema vendarle tako teoretično kot tudi empirično precej razvejana. Bralcu zbornika bo kot zanimiva informacija služilo Sanijevo obravnavanje raziskav, ki jih je na temo *Politična kultura* izvedel institut Carlo Cattaneo iz Bologne. Kar se tiče obravnavanja politične kulture, lahko dodam, da se je tudi slovenska politologija znanstveno uveljavljeno angažirala na to temo. Dovolj je omeniti tovrstne raziskave v okviru Fakultete za družbene vede v Ljubljani in še zlasti odmevno knjigo profesorja Staneta Južničja *Politična kultura*. Ko Giacomo Sani analizira politično kulturo, se zlasti ustavlja ob vprašanju političnega sistema v Italiji, ob vrednostnih orientacijah italijanske družbe, zlasti še italijanskega političnega razreda ter o obnašanju italijanskih državljanov v političnem procesu.

Tretje poglavje zbornika je analitično pravil profesor Angelo Panebianco in obravnava strukturo predstavnštva. Panebianco zlasti členi vlogo političnih partij in v tej zvezi tudi govori o različnih vrstah partijskih sistemov. Panebianco ocenjuje, da so italijanske politične partije danes zelo razširjen »empirični objekt« italijanske politologije.

Panebianco v tej zvezi zlasti omenja pomembna dela italijanske politologije o političnih partijah, zlasti še delo, ki ga je izdal Giovanni Sartori in je obravnavalo teorijo skrajnostnega in polariziranega pluralizma. Kritičnemu politološkemu očesu Panebianca tudi ne uide družboslovna analiza italijanskega partijskega sistema, ki jo je v preteklosti utemeljeval Giorgio Galli (*Bipartismo imperfetto*). V pričujočem poglavju so obravnavane analize posameznih političnih strank v Italiji, pri čemer se Panebianco ne ustavlja le pri italijanskih politologih, ampak tudi pri »italijanistih« iz drugih držav, zlasti še iz ZDA. Vsekakor je zanimiva Panebiancova pripomba, da v Ita-

liji ni dosti tehtnih politoloških analiz o skrajni desni italijanski stranki *Movimento sociale italiano*. Panebianco vrže svojo politološko kritično sondo tudi na položaj italijanskih političnih partij na jugu Italije. Obravnavanje fenomena »Mezzogiorno« je močno prisotno v poglavju, ki ga prikazujem. Položaj političnih strank se na tem geografskem področju še zlasti povezuje s pojavom klientelizma, ki na italijanskem jugu že vseskozi prodira v politične pore odločanja. Kako Italijane družboslovno in publicistično vznemirja njihov Jug, je lepo razvidno tudi iz pred kratkim natisnane knjige Giorgia Bocca z naslovom *L'inferno, profondo Sud, Male oscuro* (Mondadori 1992). Slovenskemu politologu pade v oči tudi dejstvo, ki vzbuja številne miselne povezave tudi s slovenskim političnim prostorom, da je v Italiji malo raziskav na temo politika in profesionalnost. Prav tako so zanimive opombe Panebianca o problematiki financiranja političnih strank. Tudi glede tega je Panebianco mnenja, da manjkajo utemeljene politološke raziskave o tem, kako se financirajo italijanske politične partije. Prav sedaj so v ospredju številni politični škandali glede financiranja italijanskih političnih partij in morda bo italijanska politična znanost lahko potegnila utemeljene politološke sklepe tudi na temelju analiziranja sedanjih afer v zvezi s podkupovanjem politikov in njihovih političnih strank. Posebno podpoglavje v tem poglavju pa se dotika interesnih skupin. Tu je med drugim razgrnjena tudi analiza ameriškega politologa italijanskega porekla La Palombara, Clientela e Parentela. Omenjeno poglavje, ki ga je pripravil Angelo Panebianco, sklepa še podpoglavje o gibanjih, kjer je posebej omenjena vloga znanega italijanskega politologa Alessandra Pizzorna, ki se dotika politične participacije.

Četrto poglavje v zborniku je po moji presoji teoretično in tudi empirično najbolj poglobljeno in zaokroženo predstavljeno. Ima naslov *Volitve in politično obnašanje*. Pripravil pa ga je tudi v širših mednarodnih okvirjih cenjeni politolog Renato Mannheim. Vsi tisti politologi, ki jih priteguje problematika volilnega obnašanja, najbrž niso mogli mimo njegove knjige (soavtor Giacomo Sani) *Il Mercato elettorale* (*Identikit dell'elettore italiano*) ter empirično poglobljenega dela *Capire Il voto* (*Contributi per l'analisi del comportamento elettorale in*

Italia). Mannheim opozarja, da italijanska politična znanost pri analizi volilnega obnašanja upošteva tako francosko-belgijsko metodologijo, ki se naslanja predvsem na kartografske instrumente, kot tudi na anglosaksonsko, ki postavlja v prvi plan tehniko merjenje utripa javnega mnenja. Mannheim nam ponuja v presojo tudi številne raziskave o italijanskem volilnem obnašanju, ki jih je pripravil inštitut Carlo Cattaneo iz Bologne, zlasti še raziskave, ki so izšle pod naslovom *Il comportamento elettorale* in Italia ter še *Le preferenze politiche degli Italiani*. Tu se srečamo tudi s prikazovanjem in delno tudi ocenjevanjem volilnih raziskav in razprav, ki so jih pripravili znani italijanski avtorji Spreafico Ghini, Fisichella, Sani, Parisi. Posebno pozorno ponuja Mannheim bralcu v branje tudi obravnavanje volilne abstinence. Mannheimerjevi politološki pozornosti tudi ne uidejo razmišljanja o področnih volilnih študijah in o volilnem obnašanju Italijanov glede na razlike v starosti, spolu, izobrazbi, družbenem položaju.

Peto poglavje govori o političnih elitah in ga je napisal Mauro Calise. Nisem popolnoma prepričan ali je to poglavje strukturalno jasno vključeno v koncept zbornika. Pri tem poglavju prihaja do analiziranja političnih elit italijanske družbe, vendar se pri tem mnoge stvari ponavljajo, saj so obravnavane že v nekaterih drugih poglavjih zbornika. Pri tem imam v mislih zlasti stališča o političnih elitah, o čemer so pisali avtorji, kot so Mosca, Pareto in Michels. Omenjeni tri avtorje Mauro Calise prikazuje pod pojmom »neomachiavellisti«. Glede na sedanje teoretično in empirično usmerjanje slovenske politologije v proučevanje parlamentarizma pa verjetno ni odveč omeniti raziskavo politologa Spreafica. Avtor poglavja Mauro Calise navaja njegovo raziskavo vpliva in vloge senata in članov senata v italijanskem parlamentu kot delu italijanske politične elite. Metodološka zamegljenost tega dela zbornika se po moji presoji vidi v tem, da se tudi v tem poglavju govori o političnih strankah, čeprav so politične stranke že obravnavane v poglavju, ki ga je napisal Angelo Panebianco.

Šesto poglavje zbornika *Scienza Politica* govori o strukturah in procesih odločanja. Avtor je Carlo Guarnieri, profesor na univerzi v Kalabriji. Temeljne točke, okoli katerih se osredinja Carlo Guarnieri, so vla-

da, parlament ter institucionalne reforme. Guarnieri pripominja, da fenomen vlade v italijanski politologiji ni bil kaj posebno pogljobljeno analiziran s strani italijanskih politologov. Ta ugotovitev do neke mere preseneča, če upoštevamo dejstvo, da so se vlade v Italiji pogosto menjavale in da je bil pogostokrat ponesrečen odnos med vlado in parlamentom. Pozornost zasluži raziskava politologa Pappalarda, ki je proniknil v vprašanje oblikovanja koalicijskih vlad. Glede na to da slovenski politologi že dve leti intenzivno raziskujemo slovenski parlament in da smo sprejeli tudi odločitev, da pripravimo Mali slovar parlamentarizma, je še posebej zanimivo obravnavanje italijanskega parlamenta. Carlo Guarnieri se pri obravnavanju parlamenta ustavlja zlasti ob njegovi kontrolni funkciji ter analizira odnose med večino in opozicijo. Posebej tudi člani legislativni proces v Italiji. Ugotavlja, da raziskave kažejo na majhno stopnjo učinkovitosti procesov odločanja v italijanskem parlamentu. Dovolj kritičen je tudi do vloge in obnašanja političnih strank v parlamentu. Sestavljalec tega poglavja omenja zlasti raziskave in razprave znanih italijanskih avtorjev, kot so Pasquino, Passigli, Cotta, Morisi. Podpoglavje, ki govori o institucionalnih reformah v Italiji, v veliki meri spominja na zgodbo o jari kači. Za italijansko politično prizorišče je nedvomno značilno široko razpravljanje o spremembah ustavnega političnega in volilnega sistema. Toda razmerje moči med italijanskimi političnimi partijami in svojevrstna politična geografija že dolgo časa preprečujeta kolikor toliko korenite posege v italijanske politične institucije in v proces odločanja. Zanimive so ideje, ki so v tej knjigi predstavljene kot ideje italijanskega profesorja in politika Amata, ki je (sedanji) predsednik italijanske vlade. Bralčevo pozornost v tem delu zbornika pritegne tudi razmišljanje Guarnierija o odnosu med »ustavnim inženiringom« in političnim sistemom.

Sedmo poglavje predstavlja zainteresiranemu politološkemu bralcu temo Birokracija in sodstvo. Tu se srečujemo z razmišljanji Carla Guarnierija o vlogi državne administracije v Italiji, o birokratizaciji italijanske družbe in o načinih »kadrovanja« italijanskih upravnih uradnikov. Znatna pozornost je posvečena problematiki neodvisnosti sodstva in temi Italija in pravna država. Odnos

med politiko in sodstvom ter v tej zvezi problemi neodvisnosti sodstva zadnje čase vedno bolj pritegujejo ne le italijansko javno mnenje, ampak tudi italijanske pravnike in politologe. Branje tega dela zbornika me utrujuje v prepričanju, da sta problem neodvisnosti sodstva in dosledno uveljavljanje pravne države zelo trd oreh za vse politične sisteme, ne glede na to kje so krajevno in zgodovinsko umeščeni.

Osmo poglavje zbornika je pripravil Maurizio Fererra in nosi naslov Javne politike. V bistvu gre pri tem poglavju za vprašanje Policy analysis in njene umestitve v politično znanost. Gre tedaj za vprašanje, ki teoretično in tudi pedagoško upravičeno vzburja slovenske politologe, ki v zadnjih letih tudi ne morejo mimo policy analize. Maurizio Fererra ugotavlja, da je glede policy analize italijanska politična znanost v veliki zamudi glede na mednarodni razvoj. Ali kaj takega lahko rečemo tudi za slovensko politologijo ali pa smo vendarle že napravili prve korake? Maurizio Fererra nas pri obravnavanju policy analize usmerja tudi v branje revij, ki ta pojav obravnavajo: Rivista italiana di scienza politica, Stato e Mercato ter še Rivista di scienza dell'amministrazione. Tudi tu se srečujemo z delom, ki ga je pripravil Giuliano Amato in ki ima naslov Economia, politica e Istituzioni. Morda bo Amatu glede na sedanje italijanske politične razmere postalo že kar žal, da ni ostal profesor in morda se bo spraševal, kakšen vrag ga je gnal na italijansko politično barko! V sklepnem delu poglavja se Maurizio Fererra elegantno poslovi: analiza javnih politik je po njegovi upravičeni sodbi najbolj mlado področje italijanskih političnih ved in je tedaj še vse prezgodaj dajati sodbo o tej veji politične znanosti. Ugotavlja, da italijanski politologi tu stojijo pred novimi izzivi in pred nalogo, da nadoknadijo zaostanke.

Vrednost zbornika, ki ga predstavljam zainteresirani slovenski strokovno politološki javnosti, je prav gotovo tudi v informativno bogati bibliografiji, ki jo je pripravil Franco Mattei. Ta obsega tako članke in razprave iz številnih italijanskih in svetovnih politoloških revij kot tudi samostojna dela, knjige in zbornike. V glavnem se literatura tudi »tehnično-metodološko« naslanja na naslove poglavij v zborniku in tako omogoča kar visoko stopnjo preglednosti in hitre iznajdljivosti.

Slovenska politologija je že v preteklosti dokazala, da ni teoretično, metodološko in empirično zabubljena in da se odpira v svet. Glede na geostrateški položaj Slovenije je slovenska politologija nedvomno zainteresirana, da spozna razvoj italijanskih političnih ved, teoretične dosežke, dileme in tudi meje italijanske politologije. Predstavitev slovenskim družboslovcem po moji oceni v glavnem uspešnega italijanskega zbornika Scienza Politica je seveda le droben, a ne nepomemben korak k spoznavanju tega, kaj se politološko dogaja pri naših zahodnih sosedih.

Boštjan Markič

Prihodnost slovenskega podeželja

(Uredila Ana Barbič)

Dolenjska založba (Novo mesto) je oktobra 1991 izdala knjigo Prihodnost slovenskega podeželja, ki jo je uredila dr. Ana Barbič. Na 259 straneh oz. v petnajstih poglavjih številni avtorji z različnih vidikov izražajo svoje videnje razvoja slovenskega podeželja. Kljub temu da se na slovenskem raziskovalnem področju vendarle nekaj premika, tudi ko gre za razvoj kmetijstva in podeželja, ima izdano delo svojo posebno vrednost, ki se kaže v interdisciplinarnem pristopu strokovnjakov in znanstvenikov različnih disciplin. Po daljšem obdobju relativne zapostavljenosti podeželskega prostora in vztrajnosti maloštevilnih raziskovalcev, ki se niso izneverili znanstvenemu raziskovanju sprememb v podeželskem prostoru, se je interes v zadnjih nekaj letih vendarle postopoma obrnil tudi k temu (večinskemu) slovenskemu prostoru. Ko A. Barbič razpravlja o pojmovanju ruralnosti, povsem upravičeno ugotavlja, da sta bili podeželje in kmetijstvo v senci industrijskega in urbanega prostora. Posamezni predeli te po velikosti majhne, vendar krajinsko izjemno barvite dežele so se v zadnjih dobrih štirih desetletjih izrazito osiro-